חזרת התושבים לעוטף עזה

written by אל"מ במיל' פרופ' גבי סיבוני | 31.01.2024

פינוי הקהילות מיישובי עוטף עזה, ובכללם העיר שדרות, בעקבות אירועי ה-7 באוקטובר ועיי החורבות שנותרו במרחב, הם אירוע טראומטי בעבור המתיישבים, צלקת בנפש האומה הישראלית, עדות למה שנתפס בעיני רבים ככישלון תפקודי מחפיר של המערכות המדינתיות, ולא פחות מכל אלו הישג תודעתי משמעותי עבור חמאס, הפלסטינים ואויבים אחרים במרחב. כל יום שעובר והנגב המערבי נותר בו שומם מתושביו מעמיק את הישגי האויב, מספק רוח גבית נוספת להמשך המאבק בישראל ותמריץ להמשיך ולדבוק בדרך הטרור, ולתמוך במחולליו ובמובילויו.

ההתיישבות במרחב, כמו ההתיישבות לאורך גבולות ישראל בכלל, היא חלק מהאתוס הציוני של יישוב הארץ וביטחונה, של האחיזה בקרקע והשימוש החקלאי בה כערך וכרכיב חיוני לכלכלת המדינה ולחוסנה. כל עיכוב בהחזרת עטרת ההתיישבות לעוטף עזה ליושנה ואף הרחבתה, פיתוחה וביסוסה, מכרסם באתוס הציוני. אלא שלא פחות חמור מכך, כל עיכוב בשיקום חבל הארץ הזה ובהחזרת התושבים אליו ובהפרחתו מחדש פירושו העמקת משבר האמון בין תושביו לבין המדינה ומוסדותיה, בין החברה הישראלית להנהגתה, ובעיקר העמקת הצלקת בגופם ובנפשם של התושבים המפונים. על אלו יש להוסיף כמובן את ההיבטים הכלכליים הכרוכים בהמשך המצב הקיים, הן בשל עלויות ישירות הכרוכות במימון האירוח של אלפי המשפחות בבתי מלון ובעיקר בשל העלויות העקיפות הנובעות מאובדן הכנסה, פגיעה בכושר הייצור ובהספקה שוטפת של תצרוכת חקלאית, ועלויות עקיפות מאוחרות יותר הנוגעות לשיקום הנפשי והפיזי של אותן אלפי משפחות וקהילות שלמות.

לכן, עם התקדמות הלחימה ברצועת עזה והצטברות ההישגים המבצעיים, ראוי יהיה לפעול להחזרת ההתיישבות ליישובי העוטף. כפי שפורסם בתחילת ינואר, חלק מהיישובים במועצה האזורית חוף אשקלון ומועצת שער הנגב החלו לחזור. אולם כעת ראוי לפעול באופן שיטתי להחזרת כל ההתיישבות, שלה חשיבות רבה מכמה טעמים ובהם ריבונות המדינה והביטחון בחבלי מולדת, ההיבט הקהילתי והאישי, הממד התודעתי והחוסן הלאומי, ולבסוף הטעם הכלכלי.

ישראל חייבת להשיב את ריבונותה על כל המדינה, ובכלל זה על עוטף עזה. השבת הריבונות והביטחון היא אבן יסוד בחובת המדינה כלפי אזרחיה. לכן אנו נדרשים לפעול במהירות למימוש הריבונות ולהשבת האחיזה בשטחי המולדת שפונו והופקרו. לצורך זה צריכים להתקיים שני תנאי יסוד. התנאי הראשון נוגע לפגיעה ביכולות חמאס ושאר ארגוני הטרור בעזה לבצע פיגועים ביישובים. הצטברות ההישגים של צה"ל ובניית החיץ הביטחוני ומעטפת ההגנה הצבאית תקשה מאוד על האויב לבצע פיגועי חדירה וירי מנגד לעבר היישובים, ובתהליך מתמשך גם תשלול את היכולת לירי רקטות מסיבי לעבר היישובים. צה"ל כבר החל ביישום תוכנית רחבה להגנת היישובים ומתן מענה לצורכי הביטחון שלהם. זאת באמצעות הגדלה של צוותי הכוננות היישוביים, ציודם באמצעים מתאימים ואימונם באופן קבוע, ולצד שילוב ההגנה המרחבית של צה"ל באופן אינטגרלי ביישובים והתקנה של מגוון אמצעי התרעה ובהם גדר אינדיקטיבית, מצלמות חכמות וחדרי שליטה ובקרה וכדומה.

כלי חשוב להשבת הריבונות והביטחון הוא עיבוי מרחב העוטף באמצעות החייאת הנח"ל והקמת היאחזויות נח"ל במרחב העוטף, לאחר שני עשורים שבמהלכם לא הוקמה ולו היאחזות נח"ל אחת שאוזרחה והפכה ליישוב. יישוב המרחב על ידי גרעיני נח"ל יאפשר, לצד גידול האוכלוסייה, השתלטות יצרנית וערכית על המרחב הגאוגרפי ולהוות מצפן לעיצובו מחדש של אתוס החלוציות, ההתיישבות ועבודת האדמה לצד הגנה פעילה של המרחב מגל וחרב כבסיס לאתוס ההתנדבות ורוח האומה המגויסת ולהקמה של יישובים חדשים ולהחזרת הביטחון במרחב.

בהקשר של הממד הקהילתי-אישי, הרי שהחזקה של קהילות שלמות מחוץ לסביבה הטבעית שלהן עלולה לפגוע בלכידות החברתית וביכולת שלהן להשתקם מהאירוע הטראומטי. ככל שתוקדם חזרת הקהילות ליישובים, שיקומן וביסוס שגרת החיים בהם, תהליכי השיקום יהיו אפקטיביים יותר.

בהיבט הלאומי, ניצחונה של מדינת ישראל יהיה בחזרתם של היישובים לפרוח ולשגשג. הדבר גם יקרין עוצמה, הן פנימה לתוך החברה הישראלית והן החוצה באופן שיראה את חוסנה ונחישותה של החברה בישראל למפעל הציוני. חזרת התושבים ליישובי העוטף תאיץ גם את שיקום המערכות הקהילתיות והחינוכיות במרחב. בכלל אלה שיקום בתי הספר, מוסדות החינוך האחרים, שירותי רפואה, תחבורה ציבורית ושלל השירותים הקהילתיים המתחייבים. התהליך הזה לא יוכל להיות טורי; הוא צריך להתרחש במקביל לחזרת התושבים ליישובים, ואין להמתין עם כך. בדרך הזו ניתן יהיה לשקם את המערכות הקהילתיות באופן בריא ותוסס.

לא ניתן להמעיט בחשיבות הממד התודעתי. שיקום ההתיישבות ופיתוחה יקרינו בהכרח על תחושת המסוגלות של החברה הישראלית, על האמון במוסדות המדינתיים וביכולתה של המדינה להתאושש מטראומה קשה ומחורבן תוך גיוס המשאבים הלאומיים ויכולות התכנון והביצוע, ולא פחות חשוב מזה, יקרינו על תחושת הלכידות, הסולידריות והערבות ההדדית. כל אלו הם ביטויים ורכיבים של חוסן חברתי וחוסן לאומי. חוסן לאומי הוא רכיב מהותי וחיוני של העוצמה הלאומית, ומכאן של הביטחון הלאומי במובנו הרחב. לא ניתן להתעלם מהקשיים ומהטראומה

שנגרמו בשל אירועי 7 באוקטובר, אלו פגעו בתחושת המסוגלות, הביטחון, האמון והחוסן. מאז ה-7 באוקטובר הצליחה החברה הישראלית לעבור כברת דרך רבה בתהליך של השתקמות והתאוששות, אך התהליך לא יושלם ללא חידוש ההתיישבות, מימוש הריבונות, קימום הקהילות, היישובים, החקלאות והתעשייה במרחב, ובעיקר המשך פיתוחו והרחבתו כמענה ציוני הולם להרסנות הרצחנית שהפגין חמאס במתקפת הטרור הרצחנית של ה-7 באוקטובר. אל מול מאמצי החורבן שניסה לכפות חמאס, תכפה ההתיישבות באמצעות קהילותיה את מימוש הריבונות וכיבוש האדמה בעיבודה החקלאי ובהפרחתה. חידוש ההתיישבות, השבת עטרה ליושנה, פיתוחה והרחבתה, יהיו מהות הניצחון הישראלי במלחמה, מהות ניצחון האתוס הציוני של בניין הארץ ופיתוחה, כיבוש הקרקע וההתיישבות על פני אתוס החורבן וההרס שהנחה את חמאס.

לבסוף, בחזרת התושבים לעוטף יש חשיבות כלכלית מהמעלה הראשונה, זאת מכמה היבטים. ראשית העלות הישירה של החזקת המפונים בדיור חלופי ובבתי מלון והארחה. מניתוח ההצעה להגדלת התקציב לשנת 2023 עולה כי היקף תוספת התקציב שנדרשה להוצאות סיוע למפונים עמד על למעלה מ-6 מיליארד ש"ח.[1] תקציב זה עתיד עוד לגדול במידה רבה בשנת 2024. הסטה של תקציבים מסיוע ישיר למפונים לטובת פיתוח ושיקום ההתיישבות לעוטף תהיה בעלת תשואה רבה ותייצר הכנסה למשק שתתאפשר באמצעות חזרת כלכלת העוטף לתפקוד, ולו חלקי בשלב הראשון. שנית, החזרת התושבים תחייב מתן הטבות כלכליות הן לפרט, לתושב והן ברמה הקהילתית-יישובית. המדינה נדרשת להשקיע בפיתוח המרחב והיישובים ולתת מגוון הטבות כלכליות בדמות הטבות מס, מענקים וסיוע בשיקום ובפיתוח היישובים, באופן שישרת את כלל הצרכים הלאומיים. יש לראות בהשקעה זו חלק מהותי מעלויות המלחמה, ואחד הכלים לניצחון בה.

תושבים רבים יבקשו לשוב לביתם מהר ככל הניתן, וזאת בהינתן התנאים המתאימים. הזמן המתאים הגיע, וחובה לפעול להחזרת התושבים לעוטף. ניתוק הקהילות מהיישובים שלהן הייתה רעה הכרחית בתחילת המלחמה, אולם עתה יש לפעול בכל העוצמה להפרחת היישובים מחדש. מדובר באתגר לאומי, במשימה לאומית, שאותה צריכות להוביל הנהגת המדינה באמצעות משרדי הממשלה והמוסדות המדינתיים הרלוונטיים, וזו גם שעתה הגדולה של המנהיגות המקומית והקהילתית, כמו שעתם הגדולה של הקהילות ושל המתיישבים – זו שעת החלוץ שלפני המחנה, שעת האומה במסע קוממיותה המתחדשת לקראת תקומתה של ישראל 2.0.[2]

[1] תיאור וניתוח ההצעה להגדלת תקציב המדינה לשנת 2023 וסקירה מקרו-כלכלית, מרכז המידע והמחקר של הכנסת. דצמבר 2023.

https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/11e033ea-fd91-ee11-815f-005056aac6c3/2_11e033ea-fd91-ee11-815f-005056aac6c3_11_20311.pdf

[2] ראה גבי סיבוני וקובי מיכאל, ישראל 2.0 – חזון ותשתית רעיונית אחרי המלחמה.

Israel 2.0